

SPROKKELS UIT HET RIJKE AALTERSE ARCHIEF UNIEK DOCUMENT OVER DE INTOCHT VAN DE DUITSERS IN 1914

De verhuis van het gemeentehuis, de personeelwissels de laatste twee decennia en het herordenen van het archief van vóór de gemeentefusies hebben er blijkbaar toe geleid dat enkele stukken, die voordien niet in archiefdozen waren bewaard en evenmin in de rudimentaire inventaris waren opgenomen, recent opnieuw het daglicht zagen. Dergelijke documenten werden afzonderlijk in een viertal dozen opgeborgen, zonder samenhang en evenmin aansluitend bij datgene dat vroeger was *gearchiveerd*.

Hierdoor konden we, voor zover ons bekend voor het eerst, heel recent een authentiek stuk bekijken dat het beeld over de intocht van de Duitsers bevestigt en aanvult. Het gaat om een (klad)brief van gemeentesecretaris Joseph Faut ⁽¹⁾. Hij is gedateerd op 20 oktober 1914, dus een week nadat de Duitsers hun echte intrede in de gemeente deden. Waarom hij toen pas de brief schreef, kunnen we momenteel niet verklaren.

We geven eerst de brief integraal weer. Het gaat duidelijk om een kladversie, met al dan niet gemarkeerde, tussen- en bijvoegingen (wat hij vermoedelijk rechtzette in de definitieve versie, voor zover ze er ooit kwam) en waardoor de zinsconstructie niet optimaal is. De geschrapte woorden of woorddelen laten we weg. De spelling onderging ook toen soms wijzigingen, wat zich laat voelen inzake hoofdlettergebruik, het gebruik van c en k enz. Secretaris Faut worstelde er ook sporadisch mee, wat de aandachtige lezer niet zal ontgaan.

DE BRIEF

Aeltre, 20 Octr 1914.

Mijnheer de Prokureur des Konings

Ik heb de eer UEd. te laten weten dat de duitsche troepen in onze gemeente zijn binnengekomen den Dinsdag 13 dezer maand rond 7 ½ ure 's avonds.

De bureelen van het Secretariaat # de lessenaar van den Secretaris waren zooals gewoonte allen onder slot.

Den woensdag morgen, rond 10 ure waren de troepen vertrokken en vergezeld van den heer Paul Van Gyseghem, verificateur bij het Enregistrement woonachtig te Sottegem en alhier verblijvende ben ik naar het Secretariaat gegaan.

De voordeur was opengebroken, al de zalen van 't Secretariaat lagen vol stroo met wat overblijfsels van vet, en andere vuillapperij.

Wij bestatigden dat de lessenaar was opengebroken met een deel lans [?deels bovengeschreven tekst en document daar gescheurd] waar ik de inkomgelden der leerlingen van de teekenschool ten bedrage van 220 frank had verborgen, alsook de gelden voor kleine uitgaven der gemeente ten bedrage van ongeveer 22 frank.

De doosjes waar dat geld inlag, waren gebroken blijven liggen.

In eene bureeldoos waar stukken inlagen betrekkelijk het vee-weeksyndicaat is er 44.80 fr ontvreemd.

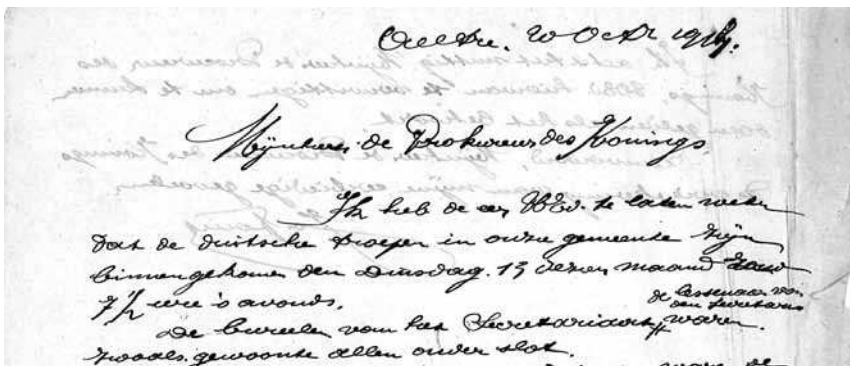
Persoonlijke gelden bedragende ruim 120 fr. en het bedrag van twee pachten samen fr 124.60 welke ik ontving ten voordeele van den Ed. Heer Duc d'Ursel zijn medegenomen.

Sedert 7 September hadden wij de burgerwachten en de eerste week van October was het werk zoo druk ten gevolge van de menigvuldige legers welke alhier vertoefden dat ik niet meer had gedacht aan het geld welke ik ter Secretary bezat.

Ik acht het nuttig, Mijnheer de Procureur des Konings, UEd. hiervan te verwittigen om te kunnen doen gelden als het behoort.

Aanvaard, Mijnheer de Procureur des Konings de verzekering van mijne eerbiedige gevoelens.

[hdt] Jos Faut

De kop van de brief van gemeentesecretaris Faut van 20 oktober 1914 over het eerste Duitse bezoek in het gemeentehuis.

Het gemeentesecretariaat bevond zich al decennialang, sinds de bouw van een eigen gemeenteschool, in dit gebouw op de toenmalige Boomgaard. Postkaart: Roger Defruyt.

COMMENTAAR

ALGEMEEN: DE SECRETARISTAAK

Vooraleer in te gaan op de eigenlijke oorlogsgebeurtenissen, staan we even stil bij de taak van een gemeentesecretaris in een toenmalig dorp als Aalter. Door het gebeurde te verhalen, krijgen we hier onverwachts een kijk op, uit – in dit geval toch wel – onverdachte hoek. Dat de gemeentesecretaris o.a. de inschrijvingen regelde voor de tekenschool, lijkt vrij evident als we bedenken dat zowel voor als kort na de Eerste Wereldoorlog de gemeentelijke administratie maar drie personeelsleden telde: de secretaris zelf, een ontvanger en één bediende/schrijver. De familie Faut zorgde vaak voor de invulling van twee functies, waarna de schrijver doorgroeide tot secretaris en opnieuw een zoon de eerste plaats innam ⁽²⁾. Een gemeentesecretaris had toen, als een echt geletterde, heel wat aanzien en was vaak als het ware onmisbaar, ook voor de machthebbers (met naam, en vooral door het geld). Het verenigingsleven wordt niet zelden bepaald door diezelfde machthebbers/notabelen, maar ook daar duikt de gemeentesecretaris met een zekere regelmaat op om het werk te verrichten. De aanwezigheid van geld van het *Veekweksyndicaat* ⁽³⁾ in het ge-

meentehuis zegt genoeg. De (secretarissen)familie Faut was trouwens afkomstig uit Ursel en blijkbaar waren de banden met die gemeente en *le beau monde* aldaar nog niet doorbroken. De familie verrichtte nog hand- en spandiensten voor de grootgrondbezitters en adellijke familie van Ursel ⁽⁴⁾, zoals het innen van pachten. Uit de brief blijkt trouwens het obligate respect voor de familie: *den Ed.(ele) Heer Duc d'Ursel* (in het Frans; hertog).

EEN BLITZKRIEG IN HET GEMEENTEHUIS

De brief maakt gewag van de dagen voor de aankomst van de Duitsers. Gemeentesecretaris Faut heeft het daarbij over de inrichting van de burgerwacht – in tijden van onrust probeert er altijd wel iemand om een graantje mee te pikken – en over de passage van vreemde troepen. Hij bevestigt hiermee de andere, schaarse bronnen over de eerste oorlogsdagen in Aalter ⁽⁵⁾. Met de legers in de eerste week van oktober bedoelde hij hoogstwaarschijnlijk Franse, Schotse en ook Belgische soldaten die terugtrokken, na de val van meerdere forten.

Een ander interessant element in de brief van Joseph Faut is het tijdstip van de aankomst van de Duitse troepen in onze gemeente. De eerste Duitse verkenners werden al opgemerkt op 24 augustus en lieten duidelijke sporen na door het opblazen van de spoorwegrails in Aalter-centrum ⁽⁶⁾. Het Aalterse maakte vooral na de val van Antwerpen kennis met de Duitse oorlogsmachine. De realiteit werd echter vooruitgegaan door geruchten over moordpartijen en ander minder fraais. Dit leidde tot paniek, angst en vluchten. Ook in Aalter. Vanaf vrijdag 9 oktober 1914 (de val van Antwerpen ⁽⁷⁾) wordt de oorlog voor de Aalternaren, en het Vlaamse hinterland, een tastbaar feit. Een zekere Buysse uit Stratem signaleert dan de eerste opeisingen. Het gros van de Duitse troepen zal vanaf dinsdag 13 oktober Aalter aandoen of passeren. Dit was bekend ⁽⁸⁾, maar Joseph Faut verstrekt ons hier een detail, namelijk het uur. Hij is zeer concreet: ze arriveren omstreeks 19u30 om tegen de woensdagmorgen omstreeks 10u te zijn vertrokken. Deze korte passage is al voldoende om een eerste stempel te zetten.

Gedurende de avond en/of nacht hadden de Duitse soldaten, alhoewel Faut ze niet vernoemt, blijkbaar de kans benut om het gemeentehuis niet alleen te doorsnuffelen, maar als het ware ook te plunderen. Het spreekt voor zich dat de ambtelijke paperassen hen niet interesseerden, maar het (verwachte?) geld in zekere zin wel. De buit bedroeg

dan ook maar liefst ruim 530 frank. Het lijkt er ook op dat er een groep had vernacht, gezien het aantreffen van stro.

Dit lijkt dus om een plundering te gaan. Nochtans blijkt uit de analyse van Peter Laroy ⁽⁹⁾ over de opeisingen/plunderingen in oktober 1914 dat geld de soldaten minder interesseerde. Vrij logisch, gezien ze *betaalden* met (waardeloze) bonnen en meer nood hadden aan het *versterken van de mens*. De soldaten wisten maar al te goed dat Belgische bankbriefjes niet veel belang of waarde meer hadden, maar als er niets anders te rapen viel ... De volgende dagen zouden ze daarvoor nog wel eens geld of juwelen buit maken.

Dit briefje toont aan, zoals Peter Laroy al schreef en vermoedde, dat de aangifte in november 1914 van de gestolen goederen niet volledig is (voornamelijk om reden van afwezigheid van de benadeelden). Dit is meer dan merkwaardig, gezien net de gemeentelijke overheid een dossier samenstelde. Moeten we hieruit afleiden dat gemeentesecretaris Faut zijn melding/klacht niet hard maakte en geen brief richtte aan de procureur? Of vond hij zijn brief voldoende en achtte hij het niet noodzakelijk de verloren som in het globale eisenpakket onder te brengen? De lokale rijkswachtbrigade daarentegen diende wel een schadeclaim in. Was hij misschien enigszins beschaamd een zekere persoonlijke nalatigheid naar voor te schuiven? Het persoonlijke geld, net zoals dit van de pachten, hoorde namelijk niet in het gemeentehuis thuis. Maar dan nog.

TOT BESLUIT

De brief van gemeentesecretaris Faut, een uniek document, bevestigt de (beperkte) kennis over de intocht van de Duitsers in Aalter in oktober 1914. De soldaten ontzien niets, wat alleen maar bijdraagt tot hun gewelddadige reputatie. Geld heeft voor hen in principe geen enkele betekenis, maar toch roven ze het gedurende een verblijf van slechts enkele uren. Paste dit in een schrikstrategie?

Het is daarbij ook opvallend dat de schrijver de feiten zonder meer verhaalt: inbreken, overhoop halen en stelen. Hij zegt nooit met zoveel woorden dat dit het werk van Duitse soldaten was. We moeten dit tussen de regels lezen: ze kwamen, ze vertrokken, in het gemeentehuis was het een puinhoop. Moeten we ook hieruit (enige) vrees afleiden? En was dit dan ook de reden waarom hij er een week liet over gaan vooraleer de procureur in te lichten?

Ook voor de secretaris was het een vervelende situatie: het geld hoorde er grotendeels niet. Maar dit was net deels te wijten aan de oorlogsomstandigheden. Verklaart dit waarom deze schade niet in een globale claim werd opgenomen? Zijn voorbeeldig gedrag en zin voor leiderschap in de volgende dagen en maanden deden dit euvel in het niets verzinken.

Filip BASTIAEN

Noten:

- ¹ Momenteel is de brief geklasseerd onder Gemeentearchief Aalter, *fonds Aalter modern*, 547, Staat van oorlog Wereldoorlog 1.
- ² L. STOCKMAN, *Geschiedenis van Aalter*, Aalter, 1979, p. 296, 297 en 300.
- ³ Een vluchtige blik op enkele lokale publicaties bood ons niet meer informatie over deze vereniging. Omstreeks 1900 ontstonden her en der dergelijke syndicaten, in de geest van de maatschappijen van onderlinge bijstand. Zie hierover bv. F. BASTIAEN, *Sociaal panorama van de 19de eeuw*, in P. LAROY (ed.), *100 jaar in beweging. Geschiedenis van de christelijke arbeidersbeweging in groot-Aalter*, Aalter, 1996, p. 50 e.v.
- ⁴ De familie van Ursel was aanvankelijk heer van Oostkamp en in de loop van de 17de eeuw ook van Ursel. Eerst werd de adellijke titel van graaf bekomen, nadien die van hertog. Het is een zeer vooraanstaand Belgisch geslacht, dat talrijke hoge functies bekleedde. De familie had een kasteel in Oostkamp, maar het machtscentrum bevond zich in feite in Hingene.
- ⁵ L. STOCKMAN, *a.w.*, p. 302.
- ⁶ M. THYS, *Enkele gebeurtenissen gedurende de Eerste Wereldoorlog 1914-1918 in de gemeente Aalter*, in Land van de Woestijne, jg. 14 (1991), nrs. 1-2, p. 9.
- ⁷ Het is ons onduidelijk waarom Maurice Thys deze gebeurtenis in zijn anders goed onderbouwd (en al vermeld) artikel op 13 oktober plaatst.
- ⁸ Zie hieromtrent P. LAROY, *Debet Zijne Majesteit de Keizer van Duitsland. De komst van de Duitse troepen te Aalter in oktober 1914*, in Appeltjes van het Meetjesland, jb. 53 (2002), p. 245.
- ⁹ IBIDEM, p. 246 e.v.

Meer over de geschiedenis van Aalter:
<http://geschiedenisvanaalter.blogspot.com>